

راه‌های گسترش فرهنگ قرض الحسنه در جامعه

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدرسول آهنگران*

مقدمه

با وقوع رنسانس اول در اروپا تفکر «اومانیزم» به معنای اعتقاد به اصل بودن انسان حاکم شد. این طرز فکر به تدریج در نقاط مختلف جهان انتشار یافته و اشخاص بسیاری را تحت تأثیر خود قرار داد. در این تفکر که به بعد مادی انسان اصالت داده و لذت و سعادت دنیوی بشر به عنوان هدف علم، اندیشه، هنر و اخلاق معرفی می‌شود، جنبه معنوی قرض الحسنه بسیار کم‌رنگ می‌باشد.

در اسلام، باورهای اعتقادی در آموزه‌های دین به ویژه اعتقاد به آخرت سبب ایجاد انگیزه و اقدام فرد به قرض الحسنه است؛ چراکه بعد مادی و منفعت طلب انسان، هیچ‌گاه حاضر به معاوضه منفعت نقد خود با نسیه‌ای با امکان عدم وصول، نبوده و تنها در صورت وجود باوری از جنس معنویت (با وجود احتمال عدم برگشت اصل مال نیز)، فرد به سمت سنت حسنه قرض سوق داده خواهد شد. این نوشتار بر آن است تا راهکارهای گسترش فرهنگ پسندیده قرض الحسنه را به اختصار بیان کند.

---

* دانشیار دانشگاه تهران و از مبلغان نخبه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

چیستی قرض الحسنه

قرض در فارسی به معنای وام است که به دو صورت انجام می‌پذیرد: گاه وام دهنده افزون بر اصل وامی که پرداخته، در قالب شرط، مبلغ یا چیزی را طلب می‌کند که آن را قرض ربوی می‌گویند؛ و گاه، وام دهنده چیزی اضافه بر استرداد اصل مال شرط نمی‌کند که به آن قرض الحسنه گویند. در لغت عربی نیز، قرض به معنای اعطای مال به گونه‌ای است که قرض دهنده آن را بازپس گیرد.^۱ از دیدگاه فقها قرض از جمله عقود است که در عقد بودن این قرارداد اختلافی میان ایشان وجود ندارد؛^۲ بنابراین متشکل از دو رکن ایجاب و قبول است. حقیقتی که با فرض و اعتبار طرفین قرارداد، در این عقد مورد انشاء قرار می‌گیرد عبارت است از: تملیک مال مورد قرض از سوی قرض دهنده (مقرض) به قرض گیرنده (مقترض) و این تملیک مانند هبه یا هدیه بلاعوض نیست؛ بلکه در عوض، قرض دهنده مثل آن چه را که قرض داده در ذمه قرض گیرنده مالک می‌شود.^۳

راهکار نخست: تقویت انگیزه و باورهای دینی

همان‌گونه که در مقدمه اشاره شد، نهاد قرض الحسنه در بستر فرهنگ تفکر اومانیسمی، چندان جایگاهی نداشته و توجه به آن در فرهنگی مطرح و با اهمیت است که اساس آن را دین و معنویت تشکیل دهد، پس لازمه گسترش فرهنگ قرض الحسنه، ارج نهادن به دین و تقویت پایه‌های آن است؛ زیرا معنا ندارد انسانی که به زندگی اخروی پشت پا زده و سعادت خود را در به حداکثر رساندن منافع دنیویش جستجو می‌کند، مبادرت به دادن قرض نماید و بدون دریافت مزدی از منافع مادی خود چشم پوشیده، تن به خطری دهد که برایش هیچ منفعت مادی در پی نخواهد داشت. در ادامه به راه‌های ایجاد و تقویت انگیزه‌های دینی در جهت گسترش فرهنگ قرض الحسنه می‌پردازیم:

۱. زبیدی، مرتضی، تاج العروس، ص ۱۳۷.

۲. نجفی، حسن، جواهر الکلام، ج ۲۵، ص ۱.

۳. مکی عاملی (شهید ثانی)، محمد، الروضه البهیة، ج ۲، ص ۱۰۷؛ کرکی (محقق ثانی)، علی، جامع المقاصد، ج ۵، ص ۲۰.

الف) ایجاد اشتیاق به پاداش اخروی

فرهنگ قرض الحسنه مبتنی بر تفکر اعتقاد به آخرت به عنوان یکی از اصول اعتقادی دین، شکل گرفته است؛ زیرا قرض از جمله قراردادهای انتفاعی نیست که قرض دهنده بتواند از این کار، کسب منفعت و سود نماید؛ بنابراین، اعتقاد به پاداش فراوان اخروی که خداوند متعال برای قرض دهنده در نظر دارد، تنها محرکی است که موجب می‌شود شخص از مال و منفعت حاصل از آن، برای مدتی صرف نظر کرده و با توجه به احتمالاتی که در مورد بازپرداخت و زمان آن نیز می‌دهد، از اقدام به آن سر باز نزند.

در قرآن کریم بدین مسئله تصریح شده که آن چه از پیش برای خود می‌فرستید نزد خداوند خواهید یافت^۱ و اجر هر کار خیری ده برابر است؛^۲ سنت قرض الحسنه که در زمره مستحبات مؤکد قرار دارد، نیز از این قاعده مستثنی نبوده و پاداش آن نزد خداوند متعال محفوظ است و در روایات متعددی به فواید و آثار مادی و معنوی و دنیوی و اخروی قرض الحسنه اشاره شده است. در آیاتی که واژه قرض الحسنه به کار رفته طرف قرض گیرنده خداوند است که بازگشت قرض و حتی چندین برابر آن را تضمین کرده و برکت مال را به قرض دهنده ارزانی می‌دارد و بی‌گمان خداوند شاکر و سپاسگذار است.^۳ از این طریق می‌توان به مهمترین پاداش قرض الحسنه که همان اصل قرض دادن که معامله با خداوند متعال است پی برد.^۴

از دیگر آثار قرض الحسنه می‌توان به نادیده گرفتن گناهان و آمرزش سیئات اشاره کرد.^۵ قرض دهنده با وام دادن، خویش را از آثار شوم بسیاری از گناهان رها کرده و چه بسا پیامدهای منفی و بلایای مسبب آن گناه از وی دفع خواهد شد.

دستیابی به فوز عظیم و خلود در بهشت نیز از دیگر آثار این سنت نیکو شمرده شده، پس این عمل ضامن ورود به بهشت نیز است.^۶

۱. بقره، آیه ۱۱۰.

۲. انعام، آیه ۱۶۰.

۳. تغابن، آیه ۱۷.

۴. بقره، آیه ۲۴۵؛ مانده، آیه ۱۲.

۵. مانده، آیه ۱۲.

۶. همان.

البته مراد از «قرض الحسنه»، در آیات مذکور معنای مصطلح آن نبوده و معنی عام آن مد نظر است؛ با این فرض، قرض الحسنه نیز یکی از مصادیق این معنای عام خواهد بود. اما منظور از قرض الحسنه در روایاتی که از نظر خواهد گذشت همان اصطلاح عرفی و معنای خاص این واژه است.

اهمیت و پاداش این سنت حسنه به اندازه‌ای است که بایی از روایات را در کتاب روایی وسائل الشیعه و دیگر منابع روایی به خود اختصاص داده است.

در روایتی از رسول خدا ﷺ آمده است: «مَنْ أَقْرَضَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ كَأَنَّ لَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ وَزَنِّ جَبَلٍ أُحَدِّدٍ وَرَضْوَى وَطُورِ سَيْنَاءَ حَسَنَاتٍ؛^۱ هر کس به برادر مسلمانش قرض دهد در مقابل هر درهم قرض، هم وزن کوه احد، سینا و کوه‌های رضوی (در مدینه) ثواب خواهد داشت.»
در روایت دیگری از ایشان آمده:

شب معراج، این نوشته را بر در بهشت دیدم: «الصَّدَقَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَالْقَرْضُ بِثَمَانِي عَشْرَةَ؛^۲ ثواب صدقه ده برابر و قرض هیجده برابر است.»

امام صادق علیه السلام نیز در این باره می‌فرماید: «لَا أَنْ أُقْرِضَ قَرْضًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَنْصَدَقَ بِمِثْلِهِ؛^۳ قرض دادن مالی نزد من محبوب تر است از این که همانند آن را صدقه دهم.»

ب) ترس از آثار وضعی و عقاب اخروی ترک قرض الحسنه

یکی از مهم‌ترین راه‌های گسترش فرهنگ قرض الحسنه بیان بازتاب‌های دنیوی و اخروی ترک این عمل پسندیده است. ترک این سنت به دو صورت انجام می‌پذیرد: قرض ربوی یا ترک و امتناع از پرداخت قرض.

هشت آیه از قرآن کریم به نکوهش ربا پرداخته و به آثار سوئی چون بی برکت شدن و نقصان مال^۴ و دوزخی بودن^۵ اشاره دارد؛ تا جایی که اگر فرد از باقی مانده طلب ربا دست نکشد، باید

۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، ص ۳۳۱.

۲. نوری، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۳۹۵.

۳. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۳۳۰.

۴. روم، آیه ۳۹؛ بقره، آیه ۲۷۶.

۵. بقره، آیه ۲۷۵.

اعلام جنگ با خدا و پیامبرش نماید؛^۱ و این نشان از بالاترین حد از جرأت جسارت مخلوق به خالق خویش است که عذاب دردناکی را هم برای فرد به دنبال خواهد داشت و از طرفی این محاربه نیز مانند هر جنگی صدمات فراوانی بر جامعه وارد خواهد کرد.

روایات متعددی نیز به عواقب و آثار سوء گناه ربا اشاره دارد که تأمل در این روایات دژ محکمی در برابر ارتکاب این گناه و آثار و عواقب سوء آن است. این قسمت از نوشتار به ذکر دو نمونه از این احادیث می‌پردازد.

رسول خدا ﷺ در وصیت به حضرت علی عَلِيٌّ فرمود: «یا علی! (گناه) ربا هفتاد قسمت است که ناچیزترین‌شان مانند این است که مردی با مادر خود در مسجد الحرام زنا کند. یا علی! گناه یک درهم ربا پیش خداوند، بزرگ‌تر از هفتاد مرتبه زنایی است که همه آن‌ها با محارم و در مسجد الحرام باشد.»^۲

همچنین پیامبر اکرم ﷺ در مورد عقوبت ربا خوار می‌فرماید: «وَمَنْ أَكَلَ الرَّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ بِقَدْرِ مَا أَكَلَ وَإِنْ اِكْتَسَبَ مِنْهُ مَالًا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ وَلَمْ يَزَلْ فِي لَعْنَةِ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ مَا كَانَ عِنْدَهُ قِيرَاطٌ؛^۳ هر کس ربا بخورد، خداوند شکمش را به میزان ربا از آتش جهنم پر می‌کند و اگر از طریق ربا مالی به دست آورده، هیچ عمل نیکی را از او نمی‌پذیرد و تا زمانی که به اندازه یک قیراط از مال ربا نزدش باشد، پیوسته خدا و فرشتگان او را لعنت می‌کنند.»

یکی دیگر از راه‌های ترک سنت قرض الحسنه امتناع از پرداخت وام و بی‌توجهی به درخواست نیازمند با وجود تمکن مالی است؛ بازتاب این عمل در قیامت در حدیثی از پیامبر گرامی اسلام ﷺ این‌گونه آمده است که: «هر کس برادر مسلمانش نزد او از نداری شکایت کند ولی او قرضی به وی ندهد، خداوند در روزی که به نیکوکاران پاداش می‌دهد، بهشت را بر او حرام می‌نماید.»^۴

۱. بقره، آیه ۲۷۹.

۲. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۱۲۱.

۳. همان، ص ۱۲۲.

۴. شیخ صدوق، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۵۲۴.

راهکار دوم: توجه‌دادن به احکام و آداب زمینه‌ساز فرهنگ قرض الحسنه

در منابع و آموزه‌های دینی آداب و احکامی در مورد قرض الحسنه (هم در مورد قرض‌دهنده و هم قرض‌گیرنده) بیان شده که عمل به این قیود راه را برای گسترش این فرهنگ ناب فراهم می‌نماید. در این قسمت به برخی از این آداب به طور خلاصه اشاره می‌شود.

الف) احکام و آداب مربوط به قرض‌دهنده (مقرض)

۱- اخلاص در دادن قرض

همان‌گونه که اشاره شد آیاتی که در آن واژه‌ی قرض آمده، قرض‌گیرنده خداوند متعال است و قرض به نوعی معامله با خداست و خداوند نیز خود ضامن و ملتزم به پرداخت وام خواهد بود؛ البته این در صورتی است که شخص با اخلاص و بدون هیچ‌گونه غرض و منفعت مادی اقدام به قرض نماید.

در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده: «قال أبو عبد الله عليه السلام: ما من مسلمٍ أقرضَ مسلماً قرضاً يُريدُ وجهَ الله عزَّ وجلَّ إلا احتسبَ اللهُ له أجرها بحسابِ الصدقةِ حتى يرجعَ إليه؛^۱ هیچ مسلمانی نباشد که به مسلمان دیگری به خاطر خدا قرض دهد، جز آنکه خداوند هر روز ثواب صدقه دادن آن را به حساب وی ثبت کند تا زمانی که آن مال به او باز گردد.»

۲- سرعت عمل در باز پس دادن قرض

اقدام سریع و به موقع در دادن قرض مانند هر عمل خیر دیگری نیکو بوده و تعلق در انجام آن به فرموده‌ی امام صادق ممکن است با مانع غیر منتظره روبرو شود؛^۲ از این رو امیرالمؤمنین علیه السلام در وصیت به امام مجتبی علیه السلام فرمود: «واغتنم من استقرضك في حال غناك ليَجعلَ قضاءه لك في يوم عسرتك؛^۳ و غنیمت بدان کسی را که در زمان بی‌نیازیت از تو وام بخواهد تا در روز تنگدستی تو، به تو پس داده شود.»

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۱۳۹.

۲. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۱۴.

۳. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

و مهم‌ترین مصداق روز تنگدستی و سختی قیامت است که از آن به یوم‌العسیر^۱ تعبیر شده است.

۳- قرض دادن مخفیانه و به دور از آزار و اذیت

در آموزه‌های دینی پنهان بودن کمک‌رسانی به دیگران امری پسندیده و بنابر نص صریح قرآن باعث کفاره گناهان^۲ و سبب برطرف شدن حزن و اندوه است.^۳

در روایتی از امام رضا علیه السلام آمده که انجام مخفیانه هر عمل نیکی پاداش آن را هفتاد برابر می‌کند.^۴ از سوی دیگر قرآن منت گذاشتن و آزار و اذیت در خدمت‌رسانی به دیگران را باعث ابطال عمل دانسته^۵ و حتی سخن نیکو را، از بخشش افراد خودخواه و کوتاه‌نظری که در برابر کمک مختصری هزار گونه زخم زبان به افراد آبرومند می‌زنند و شخصیت آنها را درهم می‌شکنند، برتر و بالاتر می‌شمرد^۶ و این منطق اقتضا می‌کند که قرض دادن نباید به گونه‌ای آشکار شود که آبروی قرض‌گیرنده را به مخاطره انداخته، وی را از گرفتن قرض پشیمان نماید.

۴- مهلت دادن به بدهکار تنگدست

اسلام بنای خود را بر رعایت حقوق متقابل افراد در روابط اجتماعی اعم از اقتصادی و غیر آن نهاده و در این راستا به ملاحظه شأن و شرایط قرض‌گیرنده در پرداخت دین توصیه شده است؛ قرآن کریم مهلت دادن به بدهکار تنگدست را یکی از وظایف قرض‌دهنده شمرده، تا جایی که قرض‌گیرنده را به بخشش قرض ترغیب می‌کند. در روایات نیز آمده مهلت دهنده به تنگدست در قیامت در سایه‌سار رحمت الهی است^۷ و تا زمانی که مال او را برگردانند پاداش صدقه دادن برایش ثبت می‌شود.^۸

۱. مدثر، آیه ۹؛ فرقان، آیه ۲۶.

۲. بقره، آیه ۲۷۱.

۳. بقره، آیه ۲۷۴.

۴. شیخ صدوق، *ثواب العمال و عقاب الاعمال*، ص ۳۴۱.

۵. بقره، آیه ۲۶۴.

۶. بقره، آیه ۲۶۳.

۷. مجلسی، *بحار الأنوار*، ج ۱۰۳، ص ۱۵۰.

۸. شیخ صدوق، *ثواب الاعمال و عقاب الاعمال*، ص ۲۷۵.

ب) احکام و آداب مربوط به قرض گیرنده (مقترض)

۱- درخواست قرض فقط در صورت ضرورت

با بررسی مجموع روایاتی که در باب سنت نیکوی قرض الحسنه و گرفتن وام بدون بهره، وجود دارد به این نتیجه می‌رسیم که قرض گرفتن راهی برای رفع نیازهای ضروری اقشار نیازمند جامعه است.

شارع مقدس با وضع چنین قراردادی در صدد حل مشکلات اقتصادی ضروری است و به همین دلیل در روایات، گرفتن قرض در صورت عدم نیاز ضروری، عملی مکروه قلمداد شده که باعث غم شبانگاه و ذلت روز می‌گردد.^۱

۲- پرداخت اضافه بر اصل بدهی

اگر چه قراردادن شرط باز پس گرفتن زیاده از مال قرض، برای قرض دهنده، حرام بوده و این نوع قرض ربوی است؛ اما در صورت عدم شرط، اعطای اضافه‌ای بر میزان بدهی از سوی قرض گیرنده بنابر روایات متعدد امری پسندیده قلمداد شده؛ تا جایی که امام صادق علیه السلام از آن به عنوان بهترین نوع قرض یاد می‌کند.^۲

۳- پرهیز از تأخیر در پرداخت بدهی

یکی از عوامل عدم انتشار فرهنگ قرض الحسنه در جامعه تأخیر و یا رفتار نامناسب در بازپرداخت قرض است. تا آن جا که این موضوع مبدل به مثل و زبانزد خاص و عام شده که: عنان مال خویش به دست غیر مده که مال خود طلبیدن کم از گدایی نیست در روایتی از امام باقر علیه السلام آمده که خداوند عزوجل شهادت در راه خود را کفاره‌ی همه گناهان قرار داده مگر دین، که کفاره‌ای جز ادای آن و یا مورد عفو قرار دادن صاحب حق ندارد.^۳ روایت مزبور که به اعتراف محدثان بزرگی نظیر علامه مجلسی از سند معتبر برخوردار است،^۴ از شیخ طوسی، ثقة الاسلام کلینی و شیخ صدوق علیهما السلام نیز نقل شده است.^۵

۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۳۱۶.

۲. همان، ص ۳۵۵-۳۵۹.

۳. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۹۴.

۴. مجلسی، مرآة العقول، ج ۱۹، ص ۴۵.

۵. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۳۲۴.

مرحوم شیخ حر عاملی نیز در کتاب وسائل الشیعه بابی را به حرمت معامله و به تأخیر انداختن پرداخت دین در صورت تمکن اختصاص داده است.^۱

در شریعت، حُسن بازپرداخت بدهی مورد توجه خاص بوده، بر اساس برخی روایات بهترین مردم، کسی است که به نیکوترین شکل نسبت به ادای دین خویش، اقدام نماید. در پایان، ذکر این نکته لازم است که شریعت مقدس کتابت دین را، هم برعهده قرض‌دهنده و هم قرض‌گیرنده دانسته و بزرگترین آیه قرآن نیز بدین امر اشاره دارد؛^۲ چراکه کتابت قرض، راه را بر بسیاری از اختلافات ممکن بسته و باعث ایجاد امنیت روانی دو طرف قرارداد می‌شود.

ج) توجه به آثار مثبت قرض الحسنه و مفسد رباخواری

از دیگر عواملی که در راه گسترش این فرهنگ، تأثیرگذار است آگاهی عموم مردم نسبت به آثار مثبت قرض الحسنه و بیان مفسد و مضرات رباخواری است که البته بیشترین سهم در این آگاه‌سازی برعهده رسانه و مبلغان دینی خواهد بود. در ادامه به برخی از آثار مثبت قرض الحسنه و مفسد رباخواری در اجتماع اشاره می‌شود.

۱- آثار مثبت قرض الحسنه در جامعه

۱-۱. رعایت شأن و شخصیت افراد

در طول زندگی امکان مواجهه با شرایط سخت اقتصادی برای یک‌یک افراد جامعه وجود دارد؛ در روایات نیز آمده که زره نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله پس از رحلتشان (برای تأمین معاش) در رهن یک یهودی بود.^۳ این شرایط برای امیرالمؤمنین علیه السلام، امام مجتبی علیه السلام، حضرت سیدالشهدا علیه السلام نیز نقل شده است.^۴ با قرض دادن در چنین شرایطی، فرد نیازمند از دام مشکلات اقتصادی رهایی خواهد یافت. حُسن این عمل رعایت شأن و احترام به وام‌گیرنده است؛ چراکه اگر این کمک بلا عوض باشد، ممکن است مورد پذیرش فرد نیازمند واقع نشده و یا اسباب خجلت و شرمساری وی را فراهم آورد.

۱. همان، ص ۳۳۲.

۲. بقره، آیه ۲۸۲.

۳. حر عاملی، *وسائل الشیعه*، ج ۱۸، ص ۳۲۲.

۴. همان، ص ۳۱۹.

۱-۲. کاهش فرهنگ تکدی‌گری

در روایات اهل بیت علیهم‌السلام ثواب قرض بیش از صدقه بیان شده است؛ زیرا قرض تنها در دست نیازمند و صدقه در دست بی‌نیاز نیز قرار خواهد گرفت. از آنجا که قرض برای حل مشکل و رفع گرفتاری نیازمندان مصرف می‌شود، پیوسته در چرخش بوده و در جامعه نقشی کارسازتر و کم‌آفت‌تر از صدقه ایفا می‌کند و از آنجا که کمک بلاعوض نیست فرد را وادار به تلاش برای پرداخت بدهی کرده، از گداپرووری جلوگیری می‌کند.

۱-۳. کاهش فاصله طبقاتی و فقر در جامعه

در صورت رواج قرض الحسنه در جامعه سرمایه و ثروت قشر مرفه به سمت اقشار ضعیف گسیل داده می‌شود که این خود باعث ایجاد تعادل در نظام طبقاتی اجتماع خواهد بود.

۱-۴. ایجاد امنیت روانی و اجتماعی

چنانچه فرهنگ قرض الحسنه رواج یابد؛ این تفکر که در صورت نیاز فرد، قرض به عنوان راهکاری است که جامعه برای حل مشکل وی در نظر گرفته، امنیت روانی را برای وی به ارمغان خواهد آورد.

۱-۵. تقویت روحیه همکاری و تألیف قلوب

یکی از برکات قرض الحسنه ایجاد روحیه تعاون و نوع‌دوستی و مهرورزی در جامعه است چنانکه امام صادق علیه‌السلام نیز در این باره می‌فرماید: «ثَلَاثٌ تَمُورُ الْمَحَبَّةَ: «الدِّينُ وَ التَّوَاضُعُ وَ التَّبَدُّلُ؛ سه چیز جلب محبت می‌کند: قرض دادن و فروتنی و بخشش.»

۱-۶. کاهش روحیه ثروت‌اندوزی و تکاثر اموال قشر مرفه و توجه به نیازهای محرومین جامعه

۲- مفاسد رباخواری

۱- کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری و مشارکت در تولید و رواج روحیه‌ی تن‌پروری؛

۲- از کار افتادن چرخ تولید و تجارت؛

۳- افزایش بی‌کاری و عدم اشتغال‌زایی؛

۴- رکود اقتصادی و تورم؛

۵- وابستگی به تولیدات خارجی و خارج شدن سرمایه از کشور؛

۶- توزیع نابرابر ثروت و افزایش فاصله‌ی طبقاتی؛

۷- به خطر افتادن امنیت روانی و اجتماعی افراد؛

۸- افزایش روحیه دنیا دوستی و رذائل اخلاقی در اجتماع و.....

در پایان به ذکر یک اعتراف در خصوص مفاسد اقتصادی رباخواری پرداخته می‌شود.

میانگین ورشکستگی بانک‌های آمریکایی در یک سال، بیش از یک‌صد بانک اعلام شده است که در پی یکی از این ورشکستگی‌ها، در سال ۱۹۸۵، تقاضایی از سوی فدرال رزرو^۱ (بانک مرکزی آمریکا) از اقتصاددانان مبنی بر ارائه راه حل مطرح گردید و به این منظور همایشی در سانفرانسیسکو برگزار شد که در آن همایش، اقتصاددانانی چون کیندل برگر،^۲ کاره کن،^۳ گولمب،^۴ و مینگو،^۵ در مقالات خود، یکی از عوامل جدی ورشکستگی را نرخ بهره عنوان کردند.^۶

---

1. Federal Reserve

2. Kindleberger

3. Kareken

4. Golemb

5. Mingo

۶. محسن خان و عباس میرآخور، *مطالعات نظری در بانکداری و مالیه اسلامی*، ص ۵۴.